Central Asian Research Journal of Natural and Exact Sciences
INTERNATIONAL SCIENTIFIC, APPLIED AND THEORETICAL JOURNAL
2026 / № 1(2)
SCIENCE FOR A SUSTAINABLE CENTRAL ASIA

MAKTABGACHA TA’LIMDA INKLYUZIV TA’LIMNI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Raxmatilloyeva Shahrizoda Shavqiddin qizi
Ilmiy rahbar: Kubayeva Mavluda Baxtiyorovna
Navoiy innovatsiyalar uneversiteti
Maktabgacha talim yo‘nalishi talabasi

Abstract. This article discusses modern approaches to organizing inclusive education in preschool educational institutions, highlighting its essence and pedagogical significance. It also analyzes the full participation of children with special educational needs in the educational process and the creation of an appropriate learning environment that takes into account their individual abilities and needs. Particular attention is paid to the role of modern pedagogical technologies, individualized learning approaches, interactive methods, and cooperation among educators, parents, and specialists in improving the effectiveness of inclusive education. The article also examines effective methods aimed at ensuring every child’s equal right to education and supporting their social adaptation, communication skills, and personal development.

Keywords: inclusive education, preschool education, special educational needs, modern pedagogical approaches, individualized education, equal opportunities, social adaptation, interactive methods, pedagogical technologies, cooperation between educators and parents, child development, educational environment.

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari, uning mazmun-mohiyati va pedagogik ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarning ta’lim-tarbiya jarayoniga to‘laqonli jalb etilishi, ularning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim muhitini yaratish masalalari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, individual ta’lim yondashuvi, interfaol metodlar hamda tarbiyachi, ota-

ona va mutaxassislar hamkorligining o‘rni alohida ta’kidlanadi. Maqolada har bir bolaning teng ta’lim olish huquqini ta’minlash, uning ijtimoiy moslashuvi, muloqot ko‘nikmalari va shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan samarali usullar ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, maktabgacha ta’lim, alohida ta’lim ehtiyojlari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, individual ta’lim, teng imkoniyatlar, ijtimoiy moslashuv, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, tarbiyachi va ota-ona hamkorligi, bolalar rivojlanishi, ta’lim muhiti.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные подходы к организации инклюзивного образования в дошкольных образовательных организациях, раскрываются его сущность и педагогическое значение. Также анализируются вопросы полноценного вовлечения детей с особыми образовательными потребностями в образовательный процесс и создания соответствующей образовательной среды с учётом их индивидуальных возможностей и потребностей. Особое внимание уделяется роли современных педагогических технологий, индивидуального подхода к обучению, интерактивных методов, а также сотрудничества воспитателей, родителей и специалистов в повышении эффективности инклюзивного образования. В статье также рассматриваются эффективные методы, направленные на обеспечение равного права каждого ребёнка на образование, поддержку его социальной адаптации, развитие коммуникативных навыков и личностного потенциала.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дошкольное образование, особые образовательные потребности, современные педагогические подходы, индивидуальное обучение, равные возможности, социальная адаптация, интерактивные методы, педагогические технологии, сотрудничество воспитателей и родителей, развитие детей, образовательная среда.

Bugungi kunda ta’lim tizimini takomillashtirish, har bir bolaning individual

imkoniyatlarini hisobga olish va sifatli ta’lim olish uchun teng sharoitlar yaratish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim bosqichida inklyuziv ta’limni rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan shu davrda bolaning shaxsiy xususiyatlari, dunyoqarashi, muloqot ko‘nikmalari, ijtimoiy munosabatlari va bilim olishga bo‘lgan qiziqishi shakllana boshlaydi. Shu sababli har bir bolaning jismoniy, aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish muhimdir. Inklyuziv ta’lim — bu barcha bolalarning, jumladan, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarning ham umumiy ta’lim jarayonida ishtirok etishi uchun zarur sharoitlarni yaratishga qaratilgan yondashuvdir. Uning asosiy maqsadi bolalarni mavjud imkoniyatlari yoki rivojlanish xususiyatlariga ko‘ra ajratish emas, balki har bir bolaning ta’lim olish huquqini ta’minlash, uning qobiliyatlarini rivojlantirish va jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga ko‘maklashishdan iborat. Inklyuziv ta’lim bolalarning o‘zaro hurmat, mehr-oqibat, hamjihatlik va tenglik ruhida tarbiyalanishiga ham xizmat qiladi.

Maktabgacha ta’limda inklyuziv ta’limning mazmuni va ahamiyati

Inklyuziv ta’lim zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u ta’lim jarayonida barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuvda bolaning kamchiliklari yoki cheklovlariga emas, balki uning mavjud qobiliyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va rivojlanish imkoniyatlariga e’tibor qaratiladi. Har bir bolaning o‘ziga xosligini tan olish, uni ta’lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida qo‘llab-quvvatlash inklyuziv ta’limning asosiy tamoyillaridan hisoblanadi. Maktabgacha yosh davri bolaning keyingi hayoti uchun muhim poydevor yaratadigan bosqichdir. Bu davrda bolalar atrof-muhitni anglaydi, yangi bilimlarni o‘zlashtiradi, tengdoshlari bilan munosabat o‘rnatishni o‘rganadi va mustaqil faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu sababli inklyuziv ta’limni aynan maktabgacha ta’lim bosqichidan boshlab samarali tashkil etish bolaning kelajakdagi ta’lim jarayoniga moslashishi va jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga yordam beradi. Inklyuziv ta’limning muhim jihati shundaki, unda bolalar o‘rtasidagi farqlar tabiiy holat sifatida qabul qilinadi. Ayrim bolalar topshiriqlarni tez

bajarishi, boshqalari esa ko‘proq vaqt va individual yordamga ehtiyoj sezishi mumkin. Bunday vaziyatda tarbiyachining vazifasi barcha bolalardan bir xil natijani bir xil usulda talab qilish emas, balki ularning imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanishiga ko‘maklashishdir. Masalan, mashg‘ulot davomida bir bolaga topshiriqni og‘zaki tushuntirish yetarli bo‘lsa, boshqa bolaga rasmlar, predmetlar, imo-ishoralar yoki amaliy namoyish orqali tushuntirish talab etilishi mumkin.

Maktabgacha ta’limda inklyuziv ta’limni samarali tashkil etish uchun an’anaviy ta’lim usullarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish zarur. Bunda bolaning individual rivojlanish sur’ati, qiziqishi, ehtiyoji va imkoniyatlari hisobga olinadi. Zamonaviy yondashuvlar ta’lim jarayonini moslashuvchan tashkil etish, bolalarning faol ishtirokini ta’minlash va ularning mustaqil rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Birinchi muhim yondashuv — individual ta’lim yondashuvi hisoblanadi. Har bir bolaning o‘ziga xos rivojlanish xususiyatlari mavjud bo‘lib, ularning bilimni qabul qilishi, tushunishi va amalda qo‘llashi turlicha kechadi. Shu sababli tarbiyachi mashg‘ulotlarni rejalashtirishda bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olishi lozim. Masalan, topshiriqlarni bajarishda qiynalayotgan bolaga vazifa bosqichma-bosqich tushuntirilishi, qo‘shimcha vaqt berilishi yoki ko‘rgazmali vositalardan foydalanilishi mumkin. Tez o‘zlashtiradigan bolalarga esa qo‘shimcha ijodiy topshiriqlar berish orqali ularning qobiliyatlarini yanada rivojlantirish mumkin.

Ikkinchi muhim yondashuv — o‘yin texnologiyalaridan foydalanish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati o‘yin bo‘lgani sababli o‘yin orqali ta’lim berish inklyuziv muhitda yuqori samaradorlikka ega. Didaktik o‘yinlar, rolli o‘yinlar, harakatli mashqlar, konstruktorlar va ijodiy faoliyat bolalarning bilish jarayonlarini faollashtiradi. O‘yin davomida bolalar o‘zaro muloqot qilishni, navbat kutishni, qoidalarga rioya etishni, muammolarni hal qilishni va bir-biriga yordam berishni o‘rganadilar. Masalan, “Ranglarni top”, “Shakllarni ajrat”, “Kimga nima kerak?” va “Birgalikda quramiz” kabi o‘yinlarni turli imkoniyatlarga ega bolalar ishtirokida tashkil etish mumkin. Bunda

topshiriqlar bolaning ehtiyojiga moslashtiriladi, zarur hollarda rasmlar, yirik predmetlar, tovushli vositalar yoki qo‘shimcha ko‘rsatmalardan foydalaniladi. Eng muhimi, o‘yin jarayonida hech bir bola chetda qolmasligi va har bir ishtirokchi o‘z imkoniyatiga muvofiq muvaffaqiyatga erishishi uchun sharoit yaratilishi lozim.

Uchinchi yondashuv — interfaol metodlarni qo‘llash. Interfaol metodlar bolalarni ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Suhbat, savol-javob, kichik guruhlarda ishlash, rasmlar asosida hikoya tuzish, muammoli vaziyatlarni hal qilish va ijodiy topshiriqlar bolalarning fikrlash hamda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Inklyuziv ta’limda bunday metodlarni qo‘llashda topshiriqlarning murakkabligi, bajarish usuli va taqdim etilish shakli bolalarning ehtiyojlariga moslashtirilishi kerak.

Maktabgacha ta’limda inklyuziv yondashuvni amalga oshirish jarayonida turli qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Jumladan, tarbiyachilarning maxsus pedagogik tayyorgarligi yetarli emasligi, moslashtirilgan o‘quv materiallarining kamligi, binolarning barcha bolalar uchun qulay bo‘lmasligi va ota-onalarning inklyuziv ta’lim haqidagi tushunchalari cheklanganligi shular jumlasidandir. Bunday muammolarni bartaraf etish uchun ta’lim tashkilotlari, oilalar va tegishli mutaxassislarning hamkorlikdagi faoliyati talab etiladi.

Birinchidan, tarbiyachilarning malakasini oshirish va ularni inklyuziv pedagogika bo‘yicha zamonaviy bilimlar bilan ta’minlash zarur. Seminarlar, amaliy mashg‘ulotlar, tajriba almashish va metodik tavsiyalar pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlashga yordam beradi. Tarbiyachilar bolalarning ehtiyojlarini aniqlash, mashg‘ulotlarni moslashtirish va individual yordam ko‘rsatish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari lozim.

Ikkinchidan, ta’lim tashkilotlarining moddiy-texnik sharoitlarini takomillashtirish muhimdir. Xonalarda erkin harakatlanish imkoniyatini yaratish, zarur hollarda panduslar va moslashtirilgan sanitariya sharoitlarini ta’minlash, xavfsiz mebel hamda didaktik vositalardan foydalanish bolalarning ta’lim jarayonida faol qatnashishiga yordam beradi. Bunday sharoitlar bolaning mustaqilligini oshirish va ortiqcha to‘siqlarni kamaytirishga

xizmat qiladi.

Uchinchidan, har bir bola uchun zarur pedagogik yordamni belgilashda mutaxassislar hamkorligini kuchaytirish kerak. Tarbiyachi, psixolog, maxsus pedagog, logoped va ota-onalarning o‘zaro kelishilgan faoliyati bolaning ehtiyojlariga mos ta’lim strategiyasini ishlab chiqishga imkon beradi. Bunda bolaning shaxsiy ma’lumotlari va qadr-qimmatini himoya qilish, uning ehtiyojlarini boshqalardan ajratib ko‘rsatmasdan, hurmat bilan yondashish zarur.

To‘rtinchidan, jamiyatda inklyuziv ta’limga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish lozim. Buning uchun ota-onalar, pedagoglar va jamoatchilik o‘rtasida tushuntirish ishlari olib borilishi, bolalarning teng huquqliligi va individual imkoniyatlarini hurmat qilish g‘oyalari targ‘ib etilishi kerak. Inklyuziv ta’lim faqat alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalar uchun yaratilgan tizim emas, balki barcha bolalarning birgalikda rivojlanishi uchun imkoniyat beradigan ta’lim yondashuvidir.

Umuman olganda, inklyuziv ta’limni rivojlantirish uchun pedagogik, psixologik, tashkiliy va moddiy sharoitlarni o‘zaro uyg‘unlashtirish zarur. Bunda asosiy e’tibor bolani mavjud muhitga majburan moslashtirishga emas, balki ta’lim muhitini bolaning ehtiyojlariga imkon qadar moslashtirishga qaratilishi lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish zamonaviy ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv har bir bolaning individual xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish, uning sifatli ta’lim-tarbiya olishi uchun teng imkoniyatlar yaratish hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga ko‘maklashishga qaratilgan. Inklyuziv ta’limning samarali yo‘lga qo‘yilishi bolalarning intellektual, hissiy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash bilan birga, ularda insonparvarlik, bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat va hamkorlik kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637-son,

2020-yil 23-sentabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi. “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-595-son, 2019-yil 16-dekabr.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qarori. “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”.

5. UNESCO. A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. Paris: UNESCO, 2017.